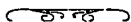

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՍԿԱՔԱՂ

ՍՏՈՒԳԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա. — Արիսպագոս.

Նոր Կտակարանի մէջ եղած խնդրահան անուններէն է այս՝ իր հայերէն ձևին, մանաւանդ թէ երբեակ ձևերուն մէջ որոնց կը հանդիպինք «Գործք Առաքելոց»-ի Գլ. ԺԷ. 19, 22 և 34 համարներուն մէջ:

Թունարէնը՝ Ἀρειος πάγος (= Արէսի բլուր) անշատ կերպով դրուած և անշատօրէն ալ հորովուած է, ինչպէս 19 Ἀρειον πάγον, և 22 Ἀρείου πάγου, մինչ 34 համարին մէջ այդ երկու բառերէն ձևացած ածականը միազանգ, բարդ բառ մ'է՝ Ἀρειοπαγέτης, որ վերադիր կամ մականունն է Ս. Գիորնեսիոսի:

Վուկասիան միշտ բարդ ձևով ունի այդ բառը areopagus, areopagita:

Մեր հայ Թարգմանութիւնը սակայն, եզական է իր երբեակ ձևերով և բարդութեան կերպով:

Ունինք ստուգիւ ընդհանրացած ձև մը՝ Արիսպագոս, Արիսպագոցի՝ գրեթէ բոլոր գրչագիրներու մէջ. դարձեալ նոյն ձևը՝ 1800 – 1900ի բոլոր տպագրութեանց մէջ, ըլլայ գրաբար, ըլլայ աշխարհաբար. նոյն ձևով է նաև Մխիթար Աբրահամ հրատարակութիւնը:

Այս ամէնուն քով զարտուղութիւն կը կազմէ Բագրատունեանը, Վենետ. 1860, յիշեալ երեք համարներուն մէջ ալ Արիսպագոս ձևը ղնելով:

Զօհրապ՝ 19 և 22 համարներու տեղահանները կը ղնէ սովորական Արիսպագոս, իսկ 34 համարի տեղական ածականը՝ Արիսպագոցի:

Զօհրապ ջօշափած է այս խնդիրը իր հրատարակութեան ստորեւ ծանօթութեանց մէջ. նախընտրելի կը համարի Արիսպագ

(ոս–ացի) ձևը, կարևորութիւն տալով ո՞ւր ձայնին. իսկ Արիսպագոցի՝ կը կարծէ ձև եզմեայ ընդօրինակողներու կողմէն:

Ըստ մեզ՝ Արիսպագոս սխալ ձև մ'է որ չի համապատասխաներ բնագրին. առաջին բառին վերջին գրէն աւելի կարևոր դեր ունի օ՝ որուն հետք չի փնտր հայերէնի այս ձևին մէջ:

Արիսպագոս՝ զոր կ'ընդգրկէ Բագրատունին իբրև միակ ձև՝ բնական է նախընտրելի է քան Արիսպագոսը վերն յիշած պատճառով, սակայն չենք կարծեր որ բուն ուղղագոյն ձևն ըլլայ այս, քանի որ – գէթ հայերէնի մէջ – միշտ բարդ ձևին մէջ կը գործածենք և յոյն և լատին՝ զայն բարդած պահուն՝ պարզապէս Ἀρειοπαγέτης = Areopagita կը ղնեն, բնական է որ մենք ալ իբրև ուղիղ ձև՝ Արիսպագոս ղնենք և ոչ Արիս կամ–իոսպագոս:

Թէպէտ գրչագիրներու բազմութիւնը մեր ուղիղ համարած ձևին հակառակ է, սակայն գոյութիւն ունի այդ Արիսպագոս ձևն ալ, գէթ մէկ օրինակի մէջ, մինչդեռ Արիսպագոսը քանի մ'օրինակ աւելի ունի ի նպաստ իրեն՝:

Բ. — Անգար.

Այս բառը, քիչ ծանօթ մեր հին մատենագրութեան մէջ, հազիւ երեք տեղ գործածուած է:

Նախ յիշենք անցողակի անգարը իբրև կես գլխոս ցառ նշանակութեամբ ինչպէս կը ղնէ Հայկազեան բառարան՝ «Վարդ Ոսկերեան»-ի գրքէն. կարծեմ թէ միակն

1. Քննել կէտ մ'էր տեղւոյ հայերէնի ի ընտել վտիանակ յոյն–լատին Ἀρειο–Areo է ին, սակայն յոյն և լատին ալ ունին, մանաւանդ թէ ընտրելագոյն օրինակներու մէջ (Ռ. Ա. ևն) Ἀρειον. Areopagita.

է այդ նշանակութեամբ, և բնականաբար ոչ հայերէն այլ օտարազգի բառ, ինչպէս յայտնի է վկայութեան ձևէն (որպէս ասեն...):

Սակայն աւելի հետաքրքրական և կարևոր է այդ բառին նշանակութիւնը՝ առաջինն բոլորովին տարբեր՝ Եզնկայ և Սերէոսի մէջ:

Հ. Բ. բնական է միայն Եզնիկն ու նենալով իրրև աղբիւր՝ մէջ կը բերէ անգարի համար այդ միակ վկայութիւնը «ապա և կուտութիւն նոցա չէր յանգարի կուտութեան»՝ մեկնելով այդ բառին իմաստը իրրև ի համարի, ինչ որ ուղիղ է, ինչպէս որ պիտի տեսնենք Հիւպըմանի քով, սակայն Հ. Բ. յետ այդ նշանակութիւնը տալու՝ կասկածելով իր միակ աղբիւրին վրայ՝ կը յաւելու «այլ առ այժմ մնայ անստոյգ բառ»։ Իսկ անգարեմ բայը իրեն անծանօթ է:

Մենք այժմ ձեռքբերինս ունինք Հ. Բ. էն վերջ ի յայտ եկած նոր աղբիւր մ'ալ, Սերէոսի պատմութիւնը։ Հոս ալ կը զըռնուի մեր անգարը բայց իրրև բայ «հաց յաշխարհէն սուր և ես ի սակն արքունի անգարեմ»։ սակայն նոյն արմատն է, ինչպէս և նոյն նշանակութիւնը որ յայտնի է իմաստէն։ Իսոյքը ներման կամ շնորհքի մը վրայ է, օւստի անգարեմը կը նշանակէ հաշուել, համարել:

Առձեռն բառարանը, իր Բ. տպ. մէջ, Հիւպըմանէ շատ առաջ, ոչ միայն անգար, այլ նաև անգարեմ ձևն ալ գրեմ է. անգար = համար, անդ կարգ. և անգարեմ = սեպեմ, համարեմ:

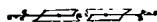
Հուսկ Հիւպըման կը նշանակէ Սերէոսի անգարեմի ծագումը, որ կու գայ պարսկերէն անգար—ամէն = կը համարեմ, կը հաւատամ, կը կարծեմ, որուն պահլաւերէնն ալ է անգարտան = ի թիւ, ի համար, ըստ կարգի։ Նոյն բայը թիւրեհա-

քեան ալ կը նշանակէ իր «Արիահայ Բառարան»-ին մէջ, աւելի պարզ և յստակ ոճով:

Թէպէտ Հիւպըման չի յիշեր Եզնկայ վկայութիւնը, սակայն յայտնի է որ անգարեմ կամ անգարամը անգարէն առաջ կու գան նոյն արմատական ի բի, ի համար նշանակութեամբ ինչ որ պարսկերէնն ու պահլաւերէնն ալ կը ցուցնեն:

Կ'արժէ հոս յիշել (ինչպէս անցողակի կերպով Հ. Բ. ալ կը նշանակէ) որ Եզնկայ հնագոյն տպագրութիւնը՝ փոխանակ յանգարի ձևին՝ դրած է ըստ կարգի, կամ ըստ քիմ փոխելով և իմաստը մեկնելով, կամ թերևս լուսանցքի մեկնութեան մը հաւատք ընծայելով:

Հ. ԵՐԵՎ ՓԵՏԱԿԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԴԵՊՔԵՐ

Լեւոն վերջինի յիշատակին. — Հայ իշխանութեան վերածնունդին՝ մեր իրիկեան շէշկափառ հարստութեան վերջին արքայի շիրմին յարգանքի պատի մը կ'ընծայուի:

Փարիզու արքեպս. Կեր. Տիւլուա, Ս. Դիոնիսիոսի (Տընի) եկեղեցւոյն ԺԳ. դարադարձին՝ հայերուն կը շնորհէր ազնուութեամբ բարեպատեհ առիթը: Գերպ. Պահապանեան, Լեւոնի շիրմին քով կը մատուցանէր հանդիսաւոր պատարագ, և ապա հանգստեան պաշտօն՝ Լեւոնի հոգւոյն (Հոկտ. 10, 1926):

Վանի արձանագորութիւնները. — Յետ Սէյսի, Մորթմանի, Բէլթի, Սանտալեանի, Բասմանեանի և այլոց փորձերուն՝ Լեւման Հաուքթ վերջնապէս կը յաշոյի տոսպական թորհրդաւոր արձանագրութեանց կնիքը կուծել. ամէնէն հետաքրքրականը Սարգսի Սաշինինն է, իր կերտած ամրոցի ճակտին:

Գերման գիտնականին յայտնութիւնները ու բարոյական պատմութեան շուրջ լոյս սփռելէ զատ՝ կարեւոր դեր մ'ալ ունին, այն է, մասնա առասպելաբան համարած թորենացին արգաւազելու, յատկապէս իր պատմութեան նախկին շրջաններուն մէջ:

1. Եզն արաբոց. տպ. Վենետ. 1826, էջ 287.

2. Պատմ. ի ներսի կայսր. տպ. Ս. Պետերբուրգ 1879. էջ 88.

3. Տպ. Վիեննա 1914.

4. Ջմիրեհ, 1762. էջ 263.